

İSMAİL HABİB BEY'İN KASTAMONU'DA

VERDİĞİ BİR KONFERANS

Yrd. Doç.Dr. MUSTAFA ESKİ*

İsmail Habib Sevik, Cumhuriyet döneminin tanınmış edebiyat tarihçilerinden biridir. 1914 yılında, Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Kastamonu Sultânîsi edebiyat öğretmenliğine atanmış ve bu görevinde 1922 yılına kadar kalmıştır. İsmail Habib Bey, I. Dünya Savaşı ile mütâreke sonrasında ve Kurtuluş Savaşı yıllarında hep Kastamonu'da kalmıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kastamonu şubesi 27 Temmuz 1324 tarihinde kurulmuştur¹. Şubenin yayın organı olarak 17 Kânunuevvel 1908 tarihinden itibaren Köroğlu adıyla haftalık bir gazete çıkarılmıştır. İsmail Habib Bey, İttihat ve Terakki'nin kültip müdürlüğü görevini yaparken, diğer yandan da Köroğlu'nun başyazarlığını yürütmüştür. Onun Köroğlu gazetesinde 52 başmakalesi bulunmaktadır. İlk makalesi Yeni Güneş adıyla 29 Teşrinievvel 1330 tarihinde yayımlanmıştır.

İsmail Habib Bey, dönemin siyasî ve sosyal hareketleri içinde doğrudan yer almış ve Kastamonu tarihinde etkin bir hizmeti yerine getirmiştir. Onun bu çalışmaları Millî Mücadele yıllarında da devam etmiştir².

İsmail Habib Bey, 30 Teşrinievvel 1333 Salı akşamı, Kastamonu İttihat ve Terakki Kulübü binasındaki istihbarat salonunda "Milliyet"

* Gazi Üniversitesi, Kastamonu Sağlık Meslek Yüksek Okulu Müdürü.

1 Mustafa Eski, 31 Mart Olayının Kastamonu'daki Yankıları, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1991, s.14.

2 İsmail Habib Bey, 1921-22 yıllarında Kastamonu'da düzenlenen mitinglerde konuşarak halka Millî Mücadele'yi anlatmış; ayrıca Açıksöz gazetesinin başyazarlığını yapmıştır. Açıksöz'de 109 başmakalesi ile 68 fıkrası yayımlanmıştır. Fıkralarını "Hikâyeci" mahlasıyla yazmıştır. Tarafımızdan yeni yazıya çevrilen bu yazılar, Atatürk araştırma Merkezi tarafından kitap halinde basılacaktır.

konusunda bir konferans vermiştir. Konuşması, hızlı yazı yazan kişiler tarafından kaleme alınmış ve Köroğlu gazetesinde yayınlanmıştır. Gazete bu konuşmayı şu ifadelerle okuyucularına sunmuştur:

"Geçen Salı gecesi İttihat ve Terakki Kulübü binasındaki istihbarat salonunda, Sultânî müdir-i sânisî ve edebiyat muallimi ve gazetemiz sermuharriri İsmail Habib Bey tarafından milliyet hakkında umuma ait olarak verilen konferans, seriülkalem bir zât-ı muhterem tarafından tutulmuş olmağla, mevzuunun ehemmiyetine binâen işbu konferansı, hemen aynen denilebilecek bir tarzda, bervech-i âti derc ediyoruz".

İsmail Habib Bey'in basına yansıyan konuşması aynen şu şekildedir:

"Muhterem Efendiler!

Her cereyan-ı teceddüt, daima bir tufan itirazıyla karşılaşır. Bundan, hatta milliyet cereyanı gibi ulvî ve rehakâr cereyanlar bile kurtulamıyor. Beş, altı sene evvel birkaç dimâğ-ı münevver ilk ilm-i milliyeti açıp da bu ulvî bayrağın altına bütün milleti lâhûfî bir sadâ ile davet edince, zannedilirdiki, bütün millet, bütün mevcudiyetiyle kendisine halâs ve terakki vaat eden bu sancağın altına koşacak. Lâkin böyle olmadı. İçtimaiyatın o ezeli kanunu burada da tesirini gösterdi. Milliyet meselesi ruhları aydınlatmaya başlar başlamaz, birçok ağızlardan velveleli bir tufan-ı itiraz koptu. Kimisi "Diğer anasını tenfir edeceğiz" diye bağıyor, kimisi "Dini unutacağız" diye haykırıyordu. Bu itirazları yapanların çoğu, milliyetin ne demek olduğunu bilmedikleri için itirazda bulunuyorlardı.

Milliyet ne demektir? Milliyet kelimesini tarif ve tesbit edecek mihver-i esasî nedir? Millet yalnız ırk değildir. Yalnız ırk, millet için mihver-i yegâne olamaz. Çünkü ırk itibarıyla insanlar pek çok ihtilâta maruz kalmışlardır. Aynı milletin muhtelif ırklara ayrılmış olduğu, muhtelif ırkların mürur-i zaman ile birleşerek yekpare bir millet teşkil

ettikleri görülüyor. Binaenaleyh, milletleri yalnız ırkî esasları ittihaz ederek ayıramayacağız.

Sonra, efendiler, milletlerin tefrikında din de bir esas olamaz. Din, milliyet hususunda mühim bir âmil olmakla beraber, yalnız din, milletleri teşkile kifayet etmiyor. Aynı din dahilinde muhtelif milletler olduğu gibi, aynı millet dahilinde muhtelif dinler de bulunuyor. Daha sonra lisan dahi tefrik-i milliyet hususunda bir mihver-i esasî olmuyor. Vâkıâ görüyoruz ki, insanlar muhtelif lisanlara göre muhtelif milliyetler teşkil ediyorlar. Vâkıâ lisan, yukarıki âmillerden daha mühim bir tesiri haizdir. Lâkin ne çare ki, lisan bile bizi, milletlerin tefriki hususunda aldatabilir. Çünkü aynı milletin muhtelif lisanları tekellüm ettiği görüldüğü gibi, aynı lisanı tekellüm edenlerin de her vakit müttehid bir millet olmadığı görülüyor.

Öyle ise milletin tefriki için neyi esas ittihaz edeceğiz? Bu esas vandaşlar, en ziyade ittihad-ı hissiyatta tecelli eder. O kavim ki, onun heyet-i umumiyesine gelen bir felâket, onun bütün efradını da müteessir, heyet-i umumiyenin bir saadeti onun bütün efradını da mesut ediyor. İşte o efrad yekpare bir millet demektir. Eğer Türklüğün saadeti seni mesut ediyorsa, eğer Türklüğe gelen bir felâketten sen müteessir oluyorsan, eğer sen Türklükle beraber gülüyor, Türklükle beraber ağlıyorsan, sen Türksün. Yok Türklüğün tebessümü sana bir giriye, Türklüğün giryesi sana bir tebessüm oluyorsa, nafilе kendini aldatma, sen Türk değilsin!

Milletler birer beşeriyet-i uzviye gibidirler. Bizim vücudumuzun en naçiz, en ehemmiyetsiz bir uzvuna bir iğne batınca nasıl bütün vücudumuz şarsılır ve acırsa, milletler de böyledir. Bir milletin en ufak bir uzvuna bir darbe gelirse, o darbeden bütün millet nâlân olur.

İşte Türkçülük cereyanına pişdarlık yapanlar bu hakikati anlatmak istiyorlardı. Yoksa bizim dinden uzaklaşmamızı değil. Zaten biz, biz Türkler dinden nasıl uzaklaşabilirdik? Benim damarlarımda bin - üçyüz senelik bir kuvve-i irsiyye ile dolaşan İslâmiyet kanını benden

çıkarmak hiçbir kuvvet yoktur. Zaten İslâmiyetin râyet-i mübinini göklere, burçlara kadar is'âd eden, onu her türlü muhâcemâttan, her türlü seylâbelerden kurtarıp ulvî bir mevkiye ilâ eden Türk'ün bâzu-yı satveti değil miydi? İşte o bâzu yine o bayrağı kıyamete kadar elinde taşıyacak. Hem din ile milliyet neden yekdiğeri ile nâ-kabil-i telif gibi görülüyormuş? Dünyada insanları birleştiren iki nev'i camia vardır: Biri câmiâ-yı milliye, diğeri camia-yı diniyye. Bu iki câmiânın biri, diğeri kuvvetlendirir. Her iki camia ile birleşen insanlardır ki, yekdiğerine daha sıkı surette merbut olmuş olurlar.

Biz, milliyeti, vatandaşların, bir süs olsun, bir iş olsun diye istemiyoruz. Biliyoruz ki yükselmek isteyen milletlerin en büyük kuvve-i terakkisi milliyettir... İşte tarihe bakınız, hep canlanan milletler evvela milliyetlerini idrak ile tealiye mazhar olmuşlardır. Millet başka, milliyet başkadır. Her milletin mutlak milliyeti olması icâp etmez. İşte Bulgar milleti, asırlarca bizim hâkimiyetimiz altında varlığından bihaber olarak yaşadı. Şüphesiz Bulgar milleti yok değildi. Yalnız Bulgar milliyeti yoktu. Nihayet bir asır evvel bu millet, Bulgarların millî tarihini yazan bir papazın tenvir ve irşadıyla, milliyetini idrak etti. Ve bugün işte karşımızdaki Bulgaristan'ı görüyoruz.

Milletin kıymetini anlatmak için bilmem ki niye uzağa gidiyorum. Milliyetsizliğin ne kadar acı bir şey olduğunu biz bizzat kendi üzerimde elim ve feci bir surette tecrübe ettik. İlân-ı hürriyetin mest-i gafletiyle yaşadığımız senelerde idi. Bipayan bir safvetle anâsır-ı sâireye karşı şefik kollarımızı açmıştık. Fakat onlar, ihtilâf-ı kitap ile de bizden ayrılan bir takım unsurlar, açtığımız âğuş-ı kabule yerlerinde birer hançer saklayarak geldiler. Biz, "Osmanlılık" dediğimiz ocağı üflemeğe çalışırken onlar, gizlice su döküyorlardı. Önümüzdeki gayeye doğru, derin bir safvetle koşup giderken, zannediyorduk ki onlar da bizimle beraber geliyorlar. Lâkin bazı vukuat-ı dahiliyenin mesti ikazı ile gözlerimizdeki perde-i gaflet yırtılınca gördük ki, yapalnız imişiz!

Artık bunun üzerine hakikatı anladık mı? Artık yalnız kendimizi

gözetmek lâzım geldiğini tamamen idrak ettik mi? Heyhat, hâlâ daha biz kabalık yapan odunculara karşı "Türk" kelimesini kullanmaktan çekinmiyoruz. Hâlâ daha milletimizin mübeccel ünvânı, ağzımızda bir kelime-i tezyif gibi dolaşüyor. Hâlâ daha Türklüğümüzü takdir edemiyoruz. Başka milletler gurur-ı mefharet ile kendi milliyetlerinden bahsederken, sen ne için göğsünü daha ziyade kabartarak "Türküm!" diyemiyorsun, vatandaş? Madem ki senin milletin milletlerin en kahramanı, en seciidir, madem ki senin milletin milletlerin en ulvîsi ve faziletlisidir, madem ki senin milletin, milletlerin en kadim, en asil, en necibidir, milliyetini gurur ve mefharete haykırmaktan neye sıkılıyorsun? Başka milletler yoktan bir mazi icat ederken düşün ki, senin milletinin tarihten daha yaşlı bir mâzisi var. İstinat ettiğin mâzinin, o binlerce senelik tarihin karanlığından başlayıp, o şanla, şerefle, o ulviyyet ve fazilet dolu mâzinin kıymetini bil, İstinat ettiğin o mâzi seni yüksek, muhteşem bir şâhika üzerinde bulunduruyor. Oturduğun o yüksek ve muhteşem şâhika üzerinden etrafındaki küçük tepelere bakarak gurur ile, mefharet ile, en gür bir sadâ ile bağır: Ben Türküm!.. Bizi tarihin huzuruna kaba bir muharip gibi takdim etmek isteyenlere bakma. Vatandaş eğer onlar, bizim vücuda getirdiğimiz medeniyetleri bilerek inkâr ediyorlarsa garazkâr birer müfteri, yok bil-meyerek söylüyorlarsa şayan-ı tarahhum birer câhildirler.

Bizim elimize yalnız kılıç yakışıyormuş, öyle mi? Oh, hayır. Bizim elimize kahramanlığın kılıcı ne kadar yakıştıysa, ziraatın sabanı, sanatın çekici, ilmin kalemi de öyle yakıştı. Biz harp meydanlarında vâkıâ mütehevvir bir arslandık. Lâkin biz tarlamızın üzerinde sabûr bir çiftçi, kitaplarımızın içinde yüksek bir âlim, bedîf maharetin içinde kabiliyetli bir sanatkâr olmayı da pek iyi bildik. Vâkıâ doğru, biz fenn-i harbe birçok ve birçok kahraman dâhiler ihda ettik. Fakat biz aynı zamanda mesela, tıp ve felsefeye İbni Sinalar, Fârâbiler, ilm-i heyete Uluğlar, Ali Kuşçular... şiir ve edebiyata Nevâiler, Fuzulîler, Hâmitler... sanat-ı mimâriye İlyaslar, Kasımlar da ihda ettik. Biz medenî değiliz, öyle mi? Biz muhtelif zamanlarda ve muhtelif mekânlarda öyle medeniyetler vücuda getirdik ki, medeniyetler, ta-

rihin ve mazinin karanlık sahnesi üzerinde yer yer birer cezire-i nurânur gibi parlıyor.

İsterseniz, geliniz, sizinle beraber tarihin sahnesinde parlayan bu muhtelif Türk medeniyetlerinin arasında, en yakınından başlayarak, uzaklara doğru biraz dolaşalım. En evvela işte İstanbul . Korkmayınız sizi orada fazla eğlendirecek değilim. İstanbul'un o levent ve narin minarelerine, o muhteşem musanna kubbelerine, zarafet-i hariciyeleriyle afakı-ı asmane karşı Türk ruhunun kabiliyet sanatını haykıran o câmilerimize, İstanbul'daki o âbidât-ı sanata birer nazar-ı takdir attıktan sonra beriye, biraz daha aşağıya ininiz. İşte Konya.

Orada bizden evvelki Türk hükümetinin, hükümet-i Selçukîyye'nin bıraktığı bakaya-yı enkazı göreceksiniz. Fakat o enkaz, birer abide-i sanat, çinicilikte, elvanın ahenk imtizacında, nakkaşçılık ve tezyinde, size Türk ruhunun bütün inceliğini terennüm eden birer natika belâgattir.

Sonra geliniz, daha ileriye Hindistan'a gidelim. Orada asırlarca payidar olmuş bir Türk hükümetinin ibda ettiği birçok asar-ı sanat vardır. Durunuz, bunlardan yalnız birini, Ekberşah namındaki Türk hükümdarının, genç yaşında vefat eden zevcesi için yaptırdığı türbeyi görelim. Türbe deyip geçmeyiniz. Bu türbe, Ayasofya camii kadar zariftir. Bütün müthiş büyüklüğüne rağmen bir kafes kadar zariftir. Bütün erbâb-ı sanat bu harika-i mimariyeyi, dünyanın en büyük türbesi ve en bedî' asar-ı mimariyesinden biri olarak selâmlamakta müttehidir. Fransızlar bile bu türbe için "merveille de merveille" yani "harikalar harikası" diyorlar. Piyer Loti, o şaheser kalemiyle bu türbenin şeffaf mermerden yapılmış musanna" duvarlarını, üzerindeki beyzî ve dilfirib kubbeyi güneşin in'ikâs-ı huzemâtıyla periler sarayı gibi parlayan bu bedia-yı sanatın güzelliğini tasvir ede ede bitiremiyor.

Sonra geliniz, biraz daha yukarıda çıkalım. İşte hükümet-i İlhaniye'nin merkezi olan Herat şehri. Burası muhteşem ve dilfirib sarayları, dilgûşa bahçeleri, geniş caddeleri ile cennet gibi güzel bir ma-

mure idi. Orası en büyük musikişinasların, en mahir ressamaların, en muktedir şairlerin bir merkezi idi.

Sonra daha ileride, işte Maverâünnehir medeniyetinin, Timurlenk hükûmetinin merkez-i idaresi olan Semerkant.

Siz Timurlenk'i târihin huzuruna yalnız bir gaddar, yalnız sefk-i dima'dan haz alan bir zalim sıfatıyla takdim eden müverrihlerin garaz ve iftirasına bakmayınız. Timurlenk, büyük Türk hükümdarı; şiir ve sanatın, ilim ve faziletin en büyük hamisi idi. Semerkant o zamanlar Asya'nın en mamur, en medenî bir şehri idi. Oranın erbâb-ı ümran ve medeniyeti yalnız büyük camilerden, muhteşem ve güzel saraylardan, lâtif bahçelerden ibaret değildi. Orada, derununda yüzlerce hasta yatan büyük hastaneler, derununda binlerce amale çalışan dârüsannâiler vardı. Orada kâğıt fabrikaları bile vardı.

Eğer yorulmadı iseniz bu seyahatte zamanen ve mekânen biraz daha ileriye gidelim. İşte onbir asır evvelki bir zamandaki Uygur hükûmetinin vücûda getirdiği Turfan medeniyeti ve işte bu medeniyetin merkez-i şaşaaşı olan Hoço şehri. Orada müsteşrikler tarafından icra edilen hafriyat bize ebedî bir menbâ-ı gurur olacak mahiyettedir. Bu hafriyatın meydana çıkardığı asar ve abidat arasında muazzam binalar ve büyük saraylar enkazından başka, birçok heykeller ve resimlerden başka, şimdiki güderi eldivenlerden daha nazik deriler üzerine yazılmış kitaplar da bulunmuştur. Hatta ne kadar garip, o kitaplarda şimdiki usul-i tenkit bile mevcut idi.

Bütün bu ince ve güzide asar-ı medeniyye karşısında hayrette kalan müsteşrik von Le Coq³, onbir, oniki asırlık bu Türk medeniyetinden bahsederken o zamanlar İngiltere, Fransa, Almanya'da böyle bir medeniyet olmadığını, binaenaleyh Türklerin cedleriyle iftihar etmekte haklı olduklarını söylüyor.

3 Albert August von Le Coq (Berlin, 1860-1930). Anadolu'daki araştırma gezilerine ve Türkistan'daki kazılara katılmıştır. Başlıca eserleri şunlardır: İlkçağ Orta Asya Buddhacılığının Son Devri, Orta Asya Sanatı ve Medeniyetinin Resimli Atlası.

İstersek daha ileri gidelim. Birkaç bin sene evveline gidelim. Zamanı bile malûm olmayacak derecede eski olan Asya-yı vusta medeniyetini tetkik edelim. Bu medeniyeti tetkik eden Fransız meşahir-i ülemasından Bailly⁴, göğsümüzü şişirtmeye kâfi olacak şu hakikatleri sarf ediyor.

"Edvar-ı nücumun ihtirai, madenin istimali, onun usul-i keşfi, elifbanın ihtirai değılse bile, en kadim zamanda istimali, bütün bunlar Türklerde o zaman mühim bir medeniyetin mevcudiyetini ispat eder".

Evet biz binlerce sene evvel pek uzak zamanlarda belki şimdiki takvimimizden daha doğru, daha ilmî bir usul-i takvime malik idik.

İşte aziz vatandaşlarım. Senin milletinin böyle uzun bir mâzisi ve o mazinin işte böyle müteaddit ve nuranur medeniyetleri var. Milletinin büyüklüğünü bil. Bil ki milletini sevesin. Milletini sevmek: İşte milliyetperverliğin mebde-i hareketi buradan başlar.

Fakat yalnız bu kâfi değıl. Yalnız "benim milletim mazinin en muazzam, en kuvvetli, en medenî bir milleti idi" diye övünmek kâfi değıldir. Yalnız milletinin mâzideki azametinden bahsetmekle iktifa edecek değılsin. Eğer milletini hakikaten seviyorsan, eğer milletinin mazisi sana hakikaten gurur veriyorsa sen milletini atide de milletlerin en azametlisi, en müterakkisi görmeye çalışmalısın. Milletimiz nasıl mazinin en yüksek ve âli milletiye, atide de onu böyle yüksek bir mevkide buldurmak. İşte Türklüğün ulvî gayesi!

Demin, milletlerin mebde-i terakkisi milliyetlerini idrak etmekle başlar demiştim. Fakat milliyet bir gaye değıldir. O, bizi çalıların, dikenlerin arasından şoseye çıkarır. Milliyetlerini idrak eden milletler artık yürümeye yani terakkiye müsait bir zemin bulmuş demektir. Fakat millet, o terakki şosesi üzerinde koşmak için bir kuvvete, bir

4 Jean Sylvain Bailly (Paris, 1736-1793). Fransız bilim ve siyaset adamlarındandır. Edebiyat ve astronomi üzerine çalışmış ve Bilimler Akademisi üyesi olmuştur. Daha sonraları milletvekili seçilmiş ve meclis başkanlığı yapmıştır. Halk tarafından sevilen bir kişidir. Ancak Marie Antoniette davasında kraliçe lehine tanıklık ettiği için giyotinle idam edilmiştir.

kuvve-i muharrikeye muhtaçtır. Milletler bu kuvve-i muharrikeyi nereden alır: Mefkûrelerinden. Mefkûre bu milletleri koşturan bir motordur. Milliyetlerini idrak eden milletler, mefkûreleri sayesinde ki gayelerine doğru hiç yorgunluk hissetmeksizin şevk ile heves ile her türlü mâniayı çiğneyerek koşarlar. Mefkûre, oh, müterakki ve itilânın ulvî menbâi. Bugün mefkûrenin bir milleti ne kadar yükselteceğini, mefkûresizliğin dahi bir milleti nasıl öldüreceğini görmek için tarihe bakmak kâfidir. Tarihin sinesi mefkûrelerini kaybetmiş milletlerin enkazıyla doludur. Ezcümle işte kadim-i Roma! Bu millet o zaman bütün cihanı zaptetmiş idi. Roma, cihanın hâkimi; cihan, Roma'nın memlûkiyesi olmuştu. Çünkü Romalıların yüksek bir mefkûresi vardı. Çünkü Romalılar Roma'yı cihangir yapmak istiyorlar. Çünkü Romalılar kendilerini bütün milletlerin fevkinde bulundurmak istiyorlardı. Sonra bu cihangir, bu pür-azamet Roma'nın çekirdeğinin göçtüğünü görüyoruz. Neden? Roma, inkıraz bulduğu vakit, Roma'da bütün vesait-i kuvvet mevcut idi. Orada asker vardı, para vardı ve medeniyet vardı. Orada büyük âlimler, büyük sanatkârlar vardı. Orada her şey vardı. Fakat o zaman Roma'da yalnız bir şey yoktu: mefkûre.

Roma, mefkûresini kaybettiği için, tarih de Roma'nın üzerine ebedî bir kefen çekti. Bugünkü milletlere dahi bakacak olsak hepsinde bir mefkûre görürüz. Almanların mefkûresi Almanlığı bütün milletlerin fevkinde görmektir. İngilizlerin mefkûresi bütün denizleri kendi mâlikâneleri olarak muhafaza etmektir. Fransızların mefkûresi Almanya'dan intikam-ı tarihiyyesini alabilmektir. Büyük milletlerin değil, küçük, dünkü milletlerin bile birer mefkûresi var. Romanya, Sırbistan, Bulgaristan hep birer mefkûreye sahip. Hepsi başka hükümetlerin tâbiyetindeki milletdaşları kendilerine ilhak etmeyi mefkûre etmişler. Acaba bizim mefkûremiz nedir? Daha dün bizim tâbiyetimizden kurtulmuş milletlerin bile mefkûresi varken, acaba bizim mefkûremiz yok mu? Eğer bize, "mekfûreniz nedir?" derlerse ne diyeceğiz? "Bizim mefkûremiz istiklâlimizi muhafazadır" diyemeyiz. Çünkü istiklâl her milletin en tabî, en ibtidâf bir vazifesidir. Çünkü istiklâlini mefkûre edinmek ölmeyi mefkûre edinmek demektir. Çünkü milletlerin istiklâlini kaybetmesi onların ölmesidir.

Halbuki efendiler mefkûre menfi olamaz. Ölmek için mefkûre yoktur. Yaşamak ve yaşatmak için mefkûre vardır.

Sonra, "bizim mefkûremiz dinimizi muhafazadır" da diyemeyiz. Çünkü sen, "muhafaza ettim" desen de o din muhafaza edilecektir. Çünkü Halik, Kur'an'ında bu dinin kıyamete kadar baki kalacağını tebliğ ediyor.

Öyle ise bizim mefkûremiz nedir? Bizim mefkûremiz mi? Bizim mefkûremiz dünyadaki yetmiş milyon Türklük ne zaman bir şahs-ı vahid gibi düşünür, ne zaman tek bir insan gibi oturur kalkarsa, bütün Türkler ne zaman vahdetlerini teşkil ederler ve ne zaman dünyanın orta yerinde yetmiş milyonluk kuvvetli bir azamet, yekpare bir Türk milleti vücuda getirirse, biz işte o zaman, vatandaş, işte ancak o zaman mefkûremize vasıl olmuş olacağız. Karşımızda yetmiş milyonluk Türk'ün vahdetinden ibaret ulvî, çetin bir gaye var. Biz işte oraya gideceğiz. Acaba böyle yüksek, böyle sarp bir gayeye gidecek kadar bacaklarımızda kuvvet var mı? Var vatandaşlar. Bizim bacaklarımız bizi böyle bir gayeye götürecektir kadar kuvvetlidir. Biz, bunun böyle olduğunu, bizim bacaklarımızda böyle yüksek ve çetin bir gayeye doğru sarsılmadan gidecek bir kuvvet mevcut bulunduğunu biz işte şu üç senelik harbimizle pek güzel ispat ettik. Biz harbin elan içinde bulunduğumuz için hakikat elan bizi ihata etmekte olduğu için biz bu harpte gösterdiğimiz havarık kudreti zannediyorum ki tamamen idrak edemiyoruz.

Biz, bu cihan harbi içinde en büyük bir harika-i mucize gösterdik, efendiler. Çanakkale, bu Harb-i Umumî içinde en yüksek, en yegâne bir mucize oldu. Biz orada dünyanın en kuvvetli, en pür-cesaret iki hükûmetinin müthiş donanmalarına, muharip askerlerine, bîpayan mühimmatlarına karşı topumuzdan ve kurşunumuzdan ziyade süngümüz ve göğsümüzle müdafaa ettik. Vakıa bu Harb-i Umumî'de şanlı mütefiklerimiz pek çok zaferler kazandı. Lâkin Almanya'nın kazandığı zaferler zaten onun hakkı idi. Herkes bekliyordu ki, Almanya dünyanın en kavi, en pür-satvet hükûmeti idi. Böyle bir hükûmetten el-

bette galebeler beklenebilirdi. Lâkin biz böyle mi idik? Bî-nihaye yokluklar içinde çalkalanan bu zarif Türkiye'nin Çanakkale'de bir harika ve bir mucize göstereceğini kim me'mûl ederdi? Ah, Çanakkale, orada öyle günler oldu ki, düşmanın yağmur gibi, cehennem gibi yağdırdığı güllerle mukabil, biz atacak iki gülle bulamıyorduk. Orada öyle günler oldu ki, düşmanın iki, üç kilometre ilerleyivermesi makam-ı hilâfetin sükûtunu müeddi olacaktı. Lâkin iki kilometre değil, düşmanın tuttuğu yerden iki metre bile ilerletmedik. Biz bunu yaptıksa, biz düşmanı ilerletmedikse bunu topla, tüfekte değil sırf ruhumuzdaki kuvvetle yaptık. O kuvvet ki, biz, onu binüçyüz senelik dinimizin koynundan, bilmem ne kadar bin senelik milletimizin sinesinde almıştık. İşte Çanakkale de bütün dünyaya o mucizeyi gösteren bu kudrettir.

Bu harp ispat etti ki, biz yalnız yaşamaya, yalnız istiklâle değil, ulvî bir mefkûreye doğru koşmaya lââyık bir milletiz. Lâkin böyle bir mefkûre ile yaşamaklığımız, böyle bir mefkûreye lââyık bir millet halinde terakki edebilmekliğimiz için yalnız ordu değil, bütün millet heyet-i umumîyesi ile çalışmak icap eder. Askerlerimiz muhtelif hudutlarda saf ve necip kanını, semahat ve mezbuliyetle akıtıp dururken acaba biz burada, bizim üzerimize düşen vazifeyi tamamiyle yapıyor muyuz? Yok, artık, biz de milletimizin ne olduğunu, milletimizin bizden neler beklediğini bilmeliyiz. Yalnız kendimizi, yalnız yiyeceğimizi, içeceğimizi, yalnız yeğimizin cebini, kesemizin içini düşünmekten daha ulvî bir düşüncemiz olduğunu idrak etmeliyiz. Hudutlarda kahramanların kanı akarken, burada bize düşen vazife yalnız nevmid olmak değil, yalnız kendimizi düşünmek değildir. İnsanlar dünyaya yalnız kendisi, kendi şahsı için gelmedi. İnsanlık yalnız kendi ile meşgul olmak demek değildir. Kendini düşün, fakat kendinden başka bir de düşünülecek bir mefkûren olduğunu unutma Kendini düşün, peki. Fakat şunu da düşün ki, kendini ne kadar düşünsen, kendin için ne kadar çabalasan yine bir gün öleceksin. Halbuki mensup olduğun millet var ki, işte o ölmeyecek.

Kendi hayatımızı ebedileştirmek madem ki, bu bizim elimizde değildir. Öyle ise milletimizi olsun istediğimiz gibi yaşatmalı, onun ebe-

828 İSMAİL HABİB BEY'İN KASTAMONU'DA VERDİĞİ
BİR KONFERANS

diyeyen yaşaması için çalışmalı değil miyiz? Kendini düşün. Buna kimse itiraz etmiyor. Refahını, saadetini temin et. Para kazan, zengin ol, mesut ol, herşey ol. Fakat düşün ki, senin saadetin milletin felâketi olmasın. Refahını, milletin zararında arama. Milletin menfaatini temin için kendin muntazarrır olmak mecburiyetinde değilsin. Öyle çalış ki, o faaliyetinden hem sen, hem milletin menfaatdar olsun. Mesut ol kardeşim, zengin ol, büyük ol, meşhur ol, herşey ol. Yalnız düşün ki sen "oh" derken milletin de "ah" demesin! aziz efendiler.

Sözlerimi bitirmeden evvel, toprağın altında ebedî bir huzur-ı masum ile yatan şehitlerimize bir fatiha-i takdis... Toprağın üstünde, elinde süngü, düşman karşısında vazife-i vataniyyesini yapan gazilerimize bir selâm-ı nusret yollar ve sözlerime hitam veririm"⁵.

İsmail Habib Bey'in konuşması yaklaşık bir saat kadar sürmüştü ve çok kalabalık bir vatandaş topluluğu tarafından izlenmiştir. ayrıca Köroğlu gazetesi, İttihat ve Terakki Kulübü'nü bu çeşit faydalı toplantılar düzenlediği için tebrik etmiş ve devamını dilemiştir.

⁵ Köroğlu gazetesi, 1 Teşrinievvel 1333, sayı: 436; 7 Teşrinievvel 1336, sayı : 437; 15 Teşrinievvel 1333, sayı: 438.